

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 5 (Ağustos/August 2021), s. 354-356.
|| Geliş Tarihi-Received: 15.07.2021
|| Kabul Tarihi-Accepted: 27.07.2021
|| Kitap Değerlendirmesi-Book Review
|| ISSN: 2687-5675

Leylâ Karahan, (1991) Türkçede Söz Dizimi (Ankara: Akçağ Yay., 192 s., ISBN: 978-975-338-279-3)

Enes ASIL*

Temel amacı cümleyi oluşturan kelime ya da kelime gruplarını tespit etmek, bu kelime gruplarının oluşum şekillerini incelemek ve cümleyi öğeleri bakımından tahlil etmek olan *söz dizimi* (Alm. satzlehre; Fr. syntaxe; İng. syntax, Osm. nahiv) Zeynep Korkmaz'ın *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde "Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı." (2019: 100) şeklinde tanımlanmaktadır.

Ülkemizde üniversitelerin özellikle Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği gibi bölümlerinde cümle bilgisi dersinin yer alması ve öğrencilere bu konunun donanımlı ve doğru bir şekilde öğretilmesi amacıyla pek çok eser kaleme alınmıştır. Türkiye Türkçesinin söz dizimi ile ilgili çalışma yapan bilim insanlarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: (Özmen 2013), (Karaağaç 2011), (Delice 2012), (Hatipoğlu 1972), (Aktan 2009), (Özkan ve Sevinçli 2012), (Üstünova 2014), (Atabay, Özel ve Çam 1981), (Özkan, Toker ve Aşçı 2016).

Bu alana önemli katkı sunan bir diğer eser de Prof. Dr. Leylâ Karahan tarafından yazılmış olan *Türkçede Söz Dizimi* isimli eserdir. Türkiye Türkçesinin söz dizimi özelliklerini takdim etmek amacıyla kaleme alınan bu eser, ilk olarak 1991 yılında Akçağ Yayınları tarafından yayımlanmış ve üniversitelerde ders kitabı olarak kendisine yer bulmuştur. Söz konusu eser hâlâ pek çok üniversitede ders kitabı olarak okutulmaktadır.

Kendi içerisinde Söz Başı hariç "Cümle", "Kelime Grupları", "Cümlelerin Bağlanma Şekilleri", "Yüklem Türevine Göre Cümleler", "Yüklem Yerine Göre Cümleler", "Cümlelerin Anlam Özellikleri" ve "Cümle Tahlilleri" olmak üzere yedi

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: enes.asil.4646@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0457-7133>.

bölümden oluşan eserde Türkçenin söz dizimi özellikleri çeşitli edebî metinlerden seçilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Leylâ Karahan, kitabının söz başında bu çalışmayı ortaya koyma sürecinden bahsederek eserin farklı baskılarda içeriğinde yapılan bazı ekleme ve çıkarmalardan söz etmektedir.

Cümle (Karahana 2014: 9-38) bölümü, kendi içerisinde Cümlelerin Ögeleri ve Cümle Dışı Ögeler olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölüme cümlelerin tanımıyla başlanmış, daha sonra cümlelerin özellikleri maddeler halinde sıralanarak çeşitli örnekler verilmiştir. Cümleyle alakalı verilen bilgi ve açıklamalardan sonra *yüklem*, *özne*, *nesne*, *yer tamlayıcısı*, *zarf* ve *cümle dışı ögeler* konuları ayrı ayrı ele alınmış, her kavram için önce tanım yapılmış, daha sonra söz konusu kavramla ilgili özellikler maddeler hâlinde sıralanarak örneklerle desteklenmiştir.

Kelime Grupları (Karahana 2014: 39-84) bölümü, tanıtımı yapılan eserin konu bakımından en hacimli bölümüdür. Kelime grubunun tanımı ile başlayan bu bölümde kelime gruplarının özellikleri sıralanmış ve her özellik birkaç örnekle açıklanmıştır. Kelime gruplarıyla ilgili verilen bilgi ve açıklamalardan sonra Türkçedeki kelime grupları *İsim tamlaması*, *Sıfat tamlaması*, *Sıfat-fiil grubu*, *İsim-fiil grubu*, *Zarf-fiil grubu*, *Tekrar grubu*, *Edat grubu*, *Bağlama grubu*, *Unvan grubu*, *Birleşik isim grubu*, *Ünlem grubu*, *Sayı grubu*, *Birleşik fiil ve Kısaltma grupları* olmak üzere on dört başlık hâlinde değerlendirilmiştir. Bu bölümde ilk olarak ele alınan kelime grubunun tanımı yapılmış, daha sonra kelime grubunun oluşumu verilmiştir. Örneğin bağlama grubu ele alınırken isim unsuru + bağlama edatı + isim unsuru = bağlama grubu, birleşik isim grubu ele alınırken isim + isim + ... = birleşik isim grubu şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum kitaptan yararlanacak kişilerin özellikle de öğrencilerin işlerini kolaylaştırmaktadır. Daha sonra ele alınan kelime grubunun özellikleri çeşitli örneklerle pekiştirilmiştir.

Cümlelerin Bağlanma Şekilleri (Karahana 2014: 85-95) bölümü, kendi içerisinde Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler, Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler, Ortak Kıp/Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler ve Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler olmak üzere dört alt başlık halinde incelenmiş ve her başlıktan sonra örnekler verilmiştir.

Yüklemin Türüne Göre Cümleler (Karahana 2014: 96-99) bölümünde, önce fiil daha sonra da isim cümlesi ele alınmıştır. Her iki alt başlığında tanımı yapıldıktan sonra özellikleri maddeler halinde sıralanmış ve bu durum örneklerle okuyucuya sunulmuştur.

Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Karahana 2014: 100-102) bölümü, Türk cümle yapısının temel özelliği olan Kurallı (Düz) Cümleler ve daha çok şiir dilinde görülen Devrik Cümleler olmak üzere iki ayrı başlıkta incelenmiştir. Söz konusu başlıkların tanımları, özellikleri ve örneklerinin yer aldığı bu bölüm eserin en kısa bölümüdür.

Cümlelerin Anlam Özellikleri (Karahana 2014: 103-110) bölümü, "Olumlu ve Olumsuz Cümleler" başlığıyla başlar. Olumlu cümleler hakkında gerekli açıklama ve örnekler verildikten sonra olumsuz cümleler "-mA-" eki ile kurulan olumsuz cümleler, "Değil" edatı ile kurulan olumsuz cümleler, "Ne...ne..." edatı ile kurulan olumsuz cümleler, "Yok" ismi ile kurulan olumsuz cümleler olmak üzere sınıflandırılmış ve örnekleriyle irdelenmiştir. Bölümün ikinci başlığı olan "Soru Cümleleri" başlığı adı altında soru cümleleri Soru eki -mI ile kurulan soru cümleleri, Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri ve Vurgu ile kurulan soru cümleleri olmak üzere üç alt başlıkta değerlendirilmiş ve daha anlaşılır olması için örneklendirilmiştir.

Eserin son bölümü olan **Cümle Tahlilleri** (Karahan 2014: 111-181) bölümü, uygulama bölümü olarak da düşünülebilir. Bu bölümde çeşitli tür ve yazarlardan alınan metinler, diğer bölümlerde verilen bilgiler ışığında tahlil edilmiştir.

Eserin sonunda *Kaynaklar* başlığı adı altında örneklerin alındığı kaynakların künyesi verilmiştir.

Meraklı okur ve araştırmacılar için önemli bir hizmete daha imza atan Leylâ Karahan, kitabın pdf biçimini de erişime açmıştır.

Tanıtımı yapılan *Türkçede Söz Dizimi* isimli eser, Türkçenin söz dizimi açısından inceliklerini öğrenmek ve öğretmek isteyen araştırmacılar için bir başucu kitabı niteliğindedir. Türk diline, Türk kültürüne, Türklük bilimine faydalı olması dileğiyle...

Kaynakça

- Aktan, Bilal (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Atabay, Neşe; Özel, Sevgi ve Çam, Ayfer (1981). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Delice, Hacı İbrahim (2012). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, Leylâ (1991). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özmen, Mehmet (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Yayınları.
- Özkan, Abdurrahman; Toker, Mustafa ve Aşçı, Ufuk Deniz (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- Özkan, Mustafa ve Sevinçli, Veysi (2012). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: NK Yayınları.
- Üstünova, Kerime (2014). *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*. İstanbul: Sentez Yayınları.

